

ANESTEZIRANOST GRAĐANSKOG PRINCIPA U BOSNI I HERCEGOVINI

(Prikaz knjige: Admirala Sitnić & Amila Ždralović (2013): Građani/ke u kolektivističkoj Ideologiji. Sociološko-pravna analiza položaja „Ostalih“ u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Centar za političke studije)

Studija pod nazivom *Građani/ke u kolektivističkoj ideologiji: Sociološko-pravna analiza položaja Ostalih u Bosni i Hercegovini* iz pravnog, sociološkog i političkog ugla analizira sve aporije bosanskohercegovačkog političkog sistema, adresirajući na studiozan način norme i prakse koje onemogućavaju iskoračenje bh. društva iz stanja političke zakrečenosti i nemoći koja samu sebe reprodukuje. Kao jedan od ključnih problema koji se analizira je položaj tzv. *Ostalih* kao i položaj apstraktnog građanina/ke čija besprizornost na sociopatološki način personifikuje sam sistem koji tavori u nekoj vrsti predpolitičkog (ne) prirodnog stanja.

Autorice uviđaju da je jedan od ključnih problema da se konačno desi *salto mortale* iz predpolitičkog u modernog položaj tzv. *Ostalih*. No, ova studija prepoznaje da je ne samo kategorija *Ostalih* već i kategorija konstitutivnih naroda nejasno određena zbog različitih značenja koja se u njima mogu interpelirati, što vodi u različite oblike upotrebe i zloupotrebe ovih ustavnih kategorija kao i ćorsokake društva koje ne može da izađe iz nedorečenosti svojih postulata i premisa. No, dok je pojam konstitutivnih naroda bar načelno definisan jasno i razgovetno (zna mu se, navodno sadržaj i opseg) sa pojmom *Ostalih* to nije slučaj, jer se pod njega supsumira i pojam neopredeljenih. Poslednji je kao takav negativno određen – to su oni/e koji ne pripadaju konstitutivnim narodima te je njihova pravna, politička i društvena marginalizacija utoliko veća zloupotrebom principa negativne dijalektike. Jer, kako predstaviti ono nepredstavljivo, koje kao takvo ne može ni uputiti apel sistemu.

No, studija jasno i razgovetno prepoznaje da ova negativna dijalektika ne završava u hegelijanskoj lošoj beskonačnosti već u definiciji putem etničkog kriterija. Pri tome, sistem nije „slep“ ni prema pojmu građanina, kao formalno pravno-političkoj kategoriji kojima je takođe priznat politički subjektivitet. No, kako je on jednostavno „pridodat“ kao politički pa i ideološki začim prethodnim

kategorijama, time se u stvari inhibira profilacija i subjektivizacija pojma „građanin/ka“ u postojećem redu stvari u svijetu.

I dok Zakon prepoznaje 17 nacionalnih manjina i daje suprematiju kolektivnim pravima nad individualnim, građanin se kao politički subjekt sužava na niže još nedovoljno profilisane građanske participacije i civilnog društva. Ovo neodoljivo podseća na uvid Zorana Đinđića o Jugoslaviji kao nedovršenoj državi u kojoj su takođe postojala tri „staleža“: komunisti, radni narod i građani. I dok su svi navodno imali ista prava i dužnosti, građani nisu imali mogućnost da učestvuju u procesu donošenja odluka i njihovom sprovođenju, a radni narod je to imao zapravo na metafizičkoj ravni delegirajući svoje pravo na participaciju svojoj klasnoj avangardi (u slučaju podtdejtonske BiH narod kao apstraktna kategorija prenosi ovo pravo na „svoju“ etničku avangardu). Ova komparacija je utoliko bitnija budući da se i Jugoslavija raspala usled svoje nedovršenosti te se i Bosna i Hercegovina nalazi na više nego skliskom terenu.

Studija uspešno locira da bh. sistem takođe konstituišu antinomije između individualnih i kolektivnih prava. Jedna od aporija je da se građanska prava mogu ostvariti samo pripadnošću etnokolektivu, i da se zaštitom vitalnih nacionalnih interesa veto mehanizmima navodno štite zapravo etnički interesi. U tom kontekstu, prepoznaju se teorijsko-praktičke napetosti između liberalizma i komunitarizma, a koje se zloupotrebljavaju ne samo dnevno-politički već i u naučnom smislu. U komunitarizmu se vide pretnje ka otklonu u totalitarizam, a u liberalizmu skliski teren društvene atomizacije odn. tiranije većine koja se uvijek tumači kao etnička a nikad kao, barem potencijalno ideološka. Referira se na značajne odluke Ustavnog suda BiH čime se pokazuje poznavanje ne samo aporija na relaciji individualizam/kolektivizam u teorijskom smislu već i u konkretnim pravnim rešenjima i uvek kroz prizmu društveno-političkog konteksta. No, prepoznaju se i rješenja kao što je odluka Ustavnog suda iz 2002. da su sva tri konstitutivna naroda konstitutivna na cijeloj teritoriji BiH. Iako na prvi pogled odluka Ustavnog suda da dva potpredsjednika RS-a trebaju dolaziti iz druga dva konstitutivna naroda deluje kao dalje perpetuiranje postojećeg, ipak se radi o značajnim pomacima na mukotrpnom putu uključivanja Drugih i Drugaćijih, što otvara prostore za problematizaciju statusa *Ostalih* i građana/ki. Ukazuje se i na odluke Venecijanske komisije koja s jedne strane ističe da Ustav BiH inkorporira Evropske konvencije koje postuliraju građanski pristup, no s druge strane same institucije ne predstavljaju građane/ke direktno već kroz etnička sočiva. To često vodi u paradoksalnu situaciju i same građane/ke koji se osećaju kao „apstraktni“ građani/ke prinuđava da se identificiraju sa etnokolektivima da bi uopšte bili predstavljeni, čime se subjektivna kategorija kao što je etnička identifikacija zapravo institucionalno objektivizira i dodatno osnažuje.

Ono što posebno krase studiju i daje joj značaj je bogatstvo empirijskih podataka koji su „posloženi“ u logičkom nizu i potkrepljuju gotovo svaku od iznetih tvrdnji. Imaju se u vidu politički rituali i frazeologija koji potkopavaju tlo građanskom principu što ukazuje na duboko poznavanje različitih diskursa koji kruže u društvenom eteru i kontaminiraju ljudsku svakodnevicu. Vidi se duboko poznavanje različitih mišljenja i razmimoilaženja stručne javnosti, kao npr. oko pitanja ko je zapravo nosilac suvereniteta u BiH, a što se vidi i iz značajne priložene relevantne literature, što klasične što recentne.

Uviđa se nemogućnost realne društvene primene nekih bitnih antidiskriminacijskih zakona, sudskih odluka uključujući i odluke Ustavnog suda. Ovaj raskorak između ideala i stvarnosti još dublje projektuje različite frustracije i unutrašnje protivrečnosti i nedorečenosti postojećeg uređenja, što je potkrepljeno brojnim empirijskim podacima na državnom, entitetskom, kantonalnom i lokalnom nivou npr. u tabelarnim i grafičkim prikazima etničke strukture postojećih institucija na svim nivoima i načinima njihovog funkcionisanja. Ukazuje se na specifičan status Brčko distrikta i metodom komparacije poredbe prednosti i nedostaci do sada pokušanih ustavnih promena.

Ono što se nameće kao zaključak je da iza ove studije stoji ne samo duboko poznavanje postojećeg političkog sistema, njegovih nedorečenosti i protivrečnosti, raskoraka između normativnog i stvarnog, već i duboka pravna i sociološka imaginacija koja nudi i preporuke i rešenja, kao što su razgraničiti pojam ostalih od pojma nacionalnih manjina, doneti ustavna rješenja koja moraju omogućiti da *Ostali* definišu i artikulišu svoje interese uz istovetan nivo zaštite prava koja su vezana za pitanja koja pripadnici/e Ostalih definišu kao vitalni interes i koji bi, u tom slučaju, bili u poziciji da zaustave svaki zakon koji bi mogao sadržavati elemente diskriminacije pripadnika/ca nekonstitutivnih naroda.

Postavljaju se i tzv. provokativna pitanja koja invociraju na buđenje iz građanskog, naučnog i aktivističkog dremeža, npr. da li pripadnici *Ostalih* (u vlasti) zastupaju interese *Ostalih* ili interese političkih partija iz kojih dolaze?

Studija pokazuje i visok stupanj kritičke svijesti ali i građanske hrabrosti i odgovornosti da društvene nauke u BiH konačnu postanu nauka kao poziv u veberijanskom smislu ukazujući na opasnosti usled poistovećivanja teritorije i etniciteta i koja pretila da nas odvede u pseudodemokratski mistifikovanu teoriju i praksu krvi i tla, a pod plaštom zaštite kolektivnih prava.

Iz tih razloga, od ovog značajnog i intrigantnog naučnog dela korist ima ne samo naučna zajednica već i svaki/a pojedinac/ka bh. društva koja teži odn. treba da teži da se izbori za status *zoon politikon*-a. Ovaj iscrpan, sistematičan naučni proizvod, teorijski, praktički i kontekstualno potkrepljen kroz svoj studiozan, logički dosledan i utemeljen naučni diskurs, doprinosi izlaženju iz

dogmatskog dremeža (pred)političkog stanja koje nas konstantno depolitizira i onemogućava da politički participiramo kao apstrakni/e građani/ke ali i građani/ke sa različitim (a ne samo etničkim) identitetima čime se prevladava i lažna aporija individualno/kolektivno budući da je dihotomno postavljena i ugrađena u sistem i glave ljudi. To je je više nego plastično opisano u debati liberalizam/komunitarizam koja je takođe adresirana u ovoj relevantnoj i aktuelnoj studiji, koja zadire u samu srž problematike postojećeg političkog sistema koji, iako pretenduje na demokratičnost, u koncu se bazira na principu isključivosti kroz svojevrsnu žikovsku dijalektiku praznine i viška.